

Aneta Mendrek

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

ORCID: 0000-0002-1987-8070

**ODMIENNY STANDARD OCHRONY PRAWNEJ
W ELEKTRONICZNYM POSTĘPOWANIU UPOMINAWCZYM –
UZASADNIONA POTRZEBA
CZY ARBITRALNOŚĆ USTAWODAWCY?****Wprowadzenie**

Odmienny standard ochrony prawnej udzielanej w przyspieszonych postępowaniach odrębnych, w tym wypadku w elektronicznym postępowaniu upominawczym (dalej: EPU), może i powinien być uzasadniony charakterem lub przedmiotem danego postępowania. Jednak wprowadzane w tych postępowaniach odrębnych unormowania – o charakterze *lex specialis* w stosunku do rozwiązań postępowania zwykłego – nie mogą prowadzić do arbitralnych ograniczeń prawa do sądu.

EPU w kształcie nadanym mu nowelizacją z 4 lipca 2019 r. w dużej mierze sprowadzone zostało do *sui generis* procedury sądowego wezwania do zapłaty pozwalającego na dochodzenie bezspornych roszczeń pieniężnych¹. Jest ono przy tym nadal drogą uzyskania tytułu egzekucyjnego. Z tej perspektywy jako nieznajdujące uzasadnienia należy ocenić wprowadzone przez ustawodawcę ww. nowelizacją odmienne standardy w zakresie unormowań art. 505³⁴ § 1 i 2 oraz art. 505³⁷ § 1 i 2 k.p.c. Artykuł poświęcony został analizie ww. unormowań i zwróceniu uwagi na to, że ani charakter, ani przedmiot EPU nie uzasadnia odrębności w kształcie przewidzianym w tych przepisach.

¹ Charakteryzując EPU w jego kształcie nadanym mu nowelizacją z 4 lipca 2019 r., A. Olaś (*Elektroniczne postępowanie upominawcze po zmianach na mocy nowelizacji z 4.7.2019 r.* [w:] *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk, Warszawa 2020, s. 353) wskazuje, że stanowi ono „*sui generis* procedurę sądowego wezwania do zapłaty, pozwalającego na dochodzenie bezspornych roszczeń pieniężnych, które stały się wymagalne nie wcześniej niż 3 lata przed wniesieniem pozwu, w stosunku do pozwanego, któremu można doręczyć nakaz zapłaty w kraju”.

Dopuszczalne granice niższych standardów ochrony prawnej

Prawo do sądu (w tym prawo do rzetelnie ukształtowanej procedury) jest gwarantowane konstytucyjnie (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) i konwencyjnie (art. 6 EKPCz)². Z perspektywy konstytucyjnej wszelkie ograniczenia tego prawa muszą spełniać warunki określone w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP i nie mogą naruszać jego istoty. W każdym wypadku, w którym ograniczenie prawa do sądu nie spełnia ww. kryteriów, należy uznać je za arbitralne, a zatem niedopuszczalne. Przyjmowane w postępowaniach odrębnych odmienności od unormowań Kodeksu przewidzianych w zwykłym postępowaniu, o ile prowadzą do zmiany (a szczególnie obniżenia standardu udzielanej ochrony prawnej), z jednej strony powinny być oceniane z punktu widzenia ww. kryteriów, z drugiej strony z punktu widzenia zasady równości (art. 32 Konstytucji RP) i jej procesowego przejawu w postaci zasady równouprawnienia stron, która jednocześnie stanowi jeden z fundamentów rzetelnie (sprawiedliwie) ukształtowanego procesu. Przyjmowane przez ustawodawcę unormowania EPU od lat budziły w nauce zastrzeżenia w zakresie konstytucyjnie gwarantowanego prawa do sądu³. Przeprowadzona niżej analiza wprowadzonych do Kodeksu 7 lutego 2020 r. nowelą z 4 lipca 2019 r. nowych rozwiązań przewidzianych w art. 505³⁴ § 1 i 2 oraz art. 505³⁷ § 1 i 2 k.p.c. pokazuje, że ustawodawcy i tym razem nie udało się ustrzec przed poważnymi błędami⁴. Przyjęte rozwiązania w wielu aspektach budzą zastrzeżenia z punktu widzenia zarówno rzetelności proceduralnej, jak i zasady równości, w tym równouprawnienia stron procesu. O wspomnianej już arbitralności przyjmowanych rozwiązań świadczy również nieznajdujący merytorycznego uzasadnienia brak ich spójności systemowej

² Zob. szerzej na temat prawa do rzetelnego procesu: A. Łazarska, *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012, *passim*.

³ Dotyczy to chociażby nieprzewidzianych w ustawie, a wynikających z technicznych właściwości systemu teleinformatycznego dedykowanego do obsługi EPU ograniczeń możliwości wytoczenia powództwa w EPU przez osobę fizyczną nieposiadającą numeru PESEL, niemożności dochodzenia roszczeń wyrażonych w walucie obcej czy też opiewających na kwotę 100 milionów zł lub wyższą. Na ten temat zob. z wielu: J. Widło, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Warszawa 2010, s. 13 i 77; Ł. Goździaszek, 1.2. *Roszczenia pieniężne* [w:] *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Warszawa 2014, <https://sip.lex.pl/#/monograph/369312590/239845?keyword=Elektroniczne%20post%20powanie%20upominawcze&tocHit=1&cm=SREST> (29.09.2020); A. Olaś, *Elektroniczne postępowanie...*, s. 326 i 331.

⁴ Krytyczne uwagi na temat tych rozwiązań sformułowali już m.in.: S. Cieślak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. I–II, red. T. Zembrzuski, Warszawa 2020, art. 505³⁴, teza 4–5 oraz art. 505³⁷, teza 4; P. Feliga [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz do art. 1–1217*, red. T. Szanciło, Warszawa 2019, art. 505³⁷, Nb. 17; A. Olaś, *Elektroniczne postępowanie...*, s. 311 i n. Do uwag tych można dodać dalsze, co stało się przyczynkiem do niniejszego opracowania.

z rozwiązaniami przyjętymi czy to w postępowaniu zwykłym (por. art. 139¹, art. 203 i art. 505³⁴ k.p.c.), czy w innych postępowaniach przyspieszonych (por. art. 505¹⁹ i art. 505³⁷ k.p.c.).

EPU jako kodeksowe przyspieszone postępowanie odrębne

EPU zaliczane jest do kodeksowych przyspieszonych postępowań odrębnych (obok postępowania nakazowego, „zwykłego” upominawczego, uproszczonego, europejskiego postępowania nakazowego oraz europejskiego postępowania w sprawie drobnych roszczeń)⁵. U podstaw wyodrębnienia tych postępowań leży wspólny cel, jakim jest właśnie przyspieszenie rozpoznawania niektórych kategorii spraw (roszczenia bezsporne, roszczenia uznane przez ustawodawcę za bagatelne⁶) połączone z obniżeniem kosztów ich rozpoznawania, a pośrednio również odciążenie wymiaru sprawiedliwości.

Cechą charakterystyczną wyróżniającą EPU od pozostałych postępowań przyspieszonych (w tym postępowań umożliwiających uzyskanie rozstrzygnięcia w sprawie nakazu zapłaty bez wysłuchania pozwanego) jest m.in. wykorzystanie formy elektronicznej (obligatoryjne dla powoda i organu sądowego) oraz dedykowanego systemu teleinformatycznego. W EPU szczególny nacisk położony jest na efektywność i szybkość postępowania, którym także ma służyć wykorzystanie komunikacji elektronicznej.

Niewątpliwie efektywność udzielanej ochrony prawnej jest wartością chronioną konstytucyjnie i stanowi jedną z gwarancji prawa do sądu. Dążenie do zapewnienia efektywności postępowania musi jednak uwzględniać pozostałe elementy prawa do sądu, w tym prawo do rzetelnego (sprawiedliwego) procesu.

Analiza rozwiązań przyjętych w art. 505³⁴ oraz art. 505³⁷ k.p.c. prowadzi do wniosku, że ustawodawca, dążąc do zapewnienia wyższej efektywności EPU, wprowadził rozwiązania, które w sposób nieuzasadniony (przedmiotem czy charakterem tego postępowania) obniżają standard udzielanej ochrony prawnej.

Przedmiot i charakter EPU

De lege lata EPU pomyślane jest jako postępowanie fakultatywne właściwe do rozpoznawania spraw, w których powód dochodzi roszczeń pieniężnych (art. 505²⁸ § 2 pkt 1 k.p.c.) – bez względu na wartość przedmiotu sporu, które

⁵ S. Cieślak, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 7, s. 361; *idem*, *Powiązania wewnątrzsystemowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013, s. 91.

⁶ *De lege lata* można mieć zasadnicze wątpliwości, na ile sprawy zakwalifikowane na gruncie nowelizacji z 4 lipca 2019 r. można uznać za bagatelne.

stały się wymagalne w okresie 3 lat przed dniem wniesienia powództwa (art. 505^{29a} k.p.c.), przy czym w postępowaniu tym nie można dochodzić roszczeń przeciwko pozwanym, którym doręczenie nakazu miałyby nastąpić poza granicami kraju (art. 505²⁸ § 2 pkt 2 k.p.c.).

W związku z przyjętą w EPU – w jego kształcie nadanym nowelizacją z 4 lipca 2019 r. – zasadą dyskontynuacji wyrażającą się w umorzeniu postępowania w razie braku podstaw do wydania nakazu zapłaty (art. 505³³ k.p.c.), uchylecia nakazu zapłaty w związku z niemożnością doręczenia pozwanemu w kraju (art. 505³⁴ § 2 k.p.c.) albo skutecznego wniesienia sprzeciwu (art. 505³⁶ k.p.c.) EPU – w odróżnieniu m.in. od „zwykłego” postępowania upominawczego – stało się z jednej strony alternatywą dla zwykłego procesu, a nie jego częścią czy etapem⁷, z drugiej strony zostało w dużej mierze sprowadzone do swoistej procedury sądowego wezwania do zapłaty w sprawach bezspornych⁸ pozwalającej na uzyskanie tytułu egzekucyjnego w razie niezakwestionowania nakazu zapłaty w drodze sprzeciwu.

Warunkami wydania nakazu zapłaty w EPU, podobnie jak postępowaniu upominawczym, jest, aby zgłoszone roszczenie w świetle przytoczeń pozwu nie budziło wątpliwości i nie jawiło się jako oczywiście bezzasadne, jak również aby jego zaspokojenie nie zależało od świadczenia wzajemnego (art. 499 § 1 w zw. z art. 505²⁸ § 1 k.p.c.). Stąd stosunkowa łatwość uzyskania nakazu zapłaty. Jak trafnie wskazuje się w literaturze, w postępowaniu upominawczym oraz w EPU gwarancją zapewnienia równości stron oraz rzetelnego ukształtowania procesu jest zrównoważenie łatwości uzyskania nakazu zapłaty łatwością jego obalenia⁹. Zatem kwestią zasadniczą z punktu widzenia gwarancji równouprawnienia stron (w tym prawa do bycia wysłuchanym), a zarazem rzetelności postępowania jest łatwość zakwestionowania roszczenia przez pozwanego, a w konsekwencji wzruszenia nakazu zapłaty¹⁰. Osiągnięciu tego celu służą m.in. brak opłaty sądowej od sprzeciwu oraz brak konieczności formułowania w nim zarzutów¹¹, powoły-

⁷ Tak: uzasadnienie projektu ustawy, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/166CCC44490F3965C1258384003CD40A/%24File/3137-uzas.pdf> (29.09.2020), s. 118–119 i n.; R. Flejszar, *Kodeks postępowania cywilnego*, t. IB: *Komentarz do art. 425–729*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020, art. 505³⁷, Nb. 10.

⁸ A. Olaś, *Elektroniczne postępowanie...*, s. 353.

⁹ *Ibidem*, s. 361.

¹⁰ *Ibidem*. Na temat znaczenia sprzeciwu od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym dla zagwarantowania równości stron zob. też: K. Knoppek, *Postępowanie upominawcze de lege ferenda* [w:] *Aurea praxis. Aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. I, red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011, <https://sip.lex.pl/#/monograph/369258057/364316?keyword=%C5%82atwo&toHit=1&cm=SFIRST> (29.09.2020).

¹¹ Pomimo braku wyraźnego wyłączenia w EPU stosowania art. 480³ § 2 k.p.c. *in fine* (art. 505²⁸ § 1 i art. 505²⁹ § 1 k.p.c.) należy przyjąć, że użyta w EPU zasada dyskontynuacji wyłącza zastosowanie art. 480³ § 2 *in fine* k.p.c. w zakresie, w jakim przepis ten nakłada na pozwanego ciężar zgłoszenia zarzutów, które pod rygorem utraty należy zgłosić przed wdaniem w spór co do

wania faktów i dowodów oraz załączania dowodów (art. 505³⁵ k.p.c.)¹². Jednak faktyczna możliwość wniesienia sprzeciwu przez pozwanego jest zależna przede wszystkim od stworzenia mu warunków do powzięcia wiedzy o zgłoszonym roszczeniu i orzeczeniu zapadłym na posiedzeniu niejawnym, a zatem od stworzenia mu rzeczywistych możliwości podjęcia kierowanej do niego przez sąd korespondencji.

Doręczenie *per aviso* w EPU

Nowelizacją z 4 lipca 2019 r. ustawodawca w zasadniczy sposób zmienił zasady doręczenia pozwanemu odpisu pozwu lub innego pisma procesowego wywołującego potrzebę podjęcia obrony jego praw. W dodanym art. 139¹ k.p.c. wprowadzona została zasada, według której w odniesieniu do ww. pism wyłączane jest zastosowanie przewidzianej w art. 139 § 1 k.p.c. fikcji doręczenia *per aviso*, o ile w sprawie nie doręczono pozwanemu wcześniej żadnego pisma i nie mają zastosowania przepisy art. 139 § 2–3¹ k.p.c. lub inny przepis szczególnie przewidujący skutek doręczenia. W takiej sytuacji przewodniczący przesyła pismo powodowi i zobowiązuje go do doręczenia pozwanemu za pośrednictwem komornika. Wprowadzone w art. 139¹ k.p.c. unormowanie podyktowane zostało potrzebą ochrony pozwanych przed negatywnymi konsekwencjami uznania za doręczoną kierowanej do nich korespondencji na nieprawidłowy (w szczególności nieaktualny) adres, w tym dostrzeżoną praktyką nadużywania przez niektórych powodów instytucji z art. 139 § 1 k.p.c. (wskazywania w pozwie nieaktualnego lub nieprawidłowego adresu). W wielu wypadkach zastosowanie fikcji doręczenia *per aviso* prowadziło do pozbawienia pozwanych możliwości obrony ich praw, a przewidziane w prawie procesowym środki obrony przed egzekucją prowadzoną na podstawie uzyskanego bez wiedzy pozwanych tytułu wykonawczego trudno było uznać za dostateczne i stosowne remedium. Unormowanie art. 139¹ k.p.c. znajduje zastosowanie zarówno w postępowaniu zwykłym, jak i w postępowaniach odrębnych (w tym w postępowaniu upominawczym) z wyjątkiem EPU.

W EPU w art. 505²⁹ § 1 k.p.c. wyraźnie wyłączono zastosowanie art. 139¹ k.p.c. Jednocześnie w art. 505³⁴ § 1 k.p.c. w zakresie doręczenia pozwanemu nakazu zapłaty, o ile pozwany nie odebrał nakazu zapłaty, a w sprawie nie doręczono mu wcześniej żadnego pisma w sposób przewidziany w art. 131–138 k.p.c.

istoty sprawy. Podobnie: S. Cieślak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. I–II, red. T. Zembrzusi, Warszawa 2020, art. 505²⁸, teza 9.

¹² Na znaczenie braku szczególnych wymogów sprzeciwu dla realizacji zasady równości stron zwraca uwagę m.in. S. Cieślak: *ibidem*, art. 505³⁶, teza 6.

i nie mają zastosowania art. 139 § 2 i 3 k.p.c. lub inny przepis szczególny przewidujący skutek doręczenia, ograniczono zastosowanie przewidzianej w art. 139 § 1 k.p.c. fikcji doręczenia *per aviso* do sytuacji, w której adres podwójnej awizacji jest zgodny z adresem ujawnionym w rejestrze PESEL. Zatem w EPU ustawodawca na zasadzie wyjątku dopuszcza zastosowanie fikcji doręczenia nakazu *per aviso* w odniesieniu do osób fizycznych figurujących w rejestrze PESEL pod adresem ujawnionym w tym rejestrze.

Skoro wprowadzenie instytucji doręczeń komorniczych w art. 139¹ k.p.c. zostało przez ustawodawcę uznane za konieczne dla zagwarantowania pozwanym obrony ich praw, należy postawić pytanie, jakie przesłanki uzasadniają niższy standard ochrony pozwanych wynikający z art. 505²⁹ § 1 i art. 505³⁴ § 1 k.p.c. Niestety odpowiedzi na to pytanie nie dostarcza ani analiza uzasadnienia projektu nowelizacji¹³, ani też analiza unormowań EPU (w szczególności opisany wyżej przedmiot i charakter tego postępowania). Jeżeli ustawodawca uważał, że dostateczny poziom ochrony pozwanych przed negatywnymi konsekwencjami przyjęcia fikcji doręczenia *per aviso* zapewnia awizowanie pism na adres ujawniony w rejestrze PESEL, winien był wprowadzić takie rozwiązanie w procesie w postępowaniu zwykłym i pozostałych postępowaniach odrębnych (w szczególności w postępowaniu upominawczym). Skoro uznał, że takie rozwiązanie nie chroni należycie pozwanych w postępowaniu zwykłym, tym bardziej nie było podstaw do przyjęcia, że jest ono właściwe w EPU¹⁴. Można wręcz wskazać, że charakter EPU i stosunkowa łatwość uzyskania nakazu mogłyby przemawiać za wyższym standardem ochrony pozwanych niż w postępowaniu zwykłym¹⁵. Jednocześnie niższy standard ochrony pozwanych w EPU narusza konstytucyjną zasadę równości, skoro różnicuje sytuację pozwanych w EPU oraz pozwanych w postępowaniu zwykłym lub innych postępowaniach odrębnych mimo braku jakichkolwiek przesłanek uzasadniających takie zróżnicowanie. Zatem przyjęte

¹³ Zob. uzasadnienie projektu ustawy, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/166CCC44490F3965C1258384003CD40A/%24File/3137-uzas.pdf> (29.09.2020), s. 118 i n.

¹⁴ Krytyczne stanowisko w zakresie rozwiązań przyjętych w art. 505³⁴ § 1 k.p.c. nie oznacza akceptacji unormowań przyjętych w art. 139¹ k.p.c. Unormowania art. 139¹ k.p.c. również wymagają zmiany. *De lege ferenda* należy postulować, aby w sytuacji, o jakiej mowa w tym przepisie, zlecenie doręczenia pisma komornikowi pochodziło od sądu lub przynajmniej, aby termin z art. 139¹ § 2 k.p.c. był terminem sądowym (wyznaczanym przez przewodniczącego i nie krótszym niż 2 miesiące), a przewodniczący wraz z doręczeniem powodowi zobowiązania do doręczenia pozwu lub innego pisma procesowego informował powoda o treści art. 139¹ § 2, art. 177 § 1 pkt 6, art. 182 § 1 pkt 1, § 2 i 4 oraz art. 143 i art. 144 k.p.c. Zob. szerzej na ten temat: A. Mendrek, *Umorzenie procesu zawieszono w związku z niemożnością doręczenia odpisu pozwu*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza” 2020, nr 29, s. 166–179.

¹⁵ Podobnie: S. Cieślak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. I–II, red. T. Zembruski, Warszawa 2020, art. 505³⁴, teza 4.

rozwiązanie należy uznać za arbitralne ograniczenie prawa do sądu (w aspekcie rzetelności proceduralnej, w szczególności zasady *audiatur et altera pars*), naruszające jednocześnie zasadę równości.

W obecnym kształcie art. 505³⁴ § 1 k.p.c. pozostałe instrumenty mające stanowić gwarancję równouprawnienia stron i ułatwienia pozwanemu obrony przed wydanym w EPU nakazem zapłaty mogą mieć często charakter iluzoryczny, skoro brak jest gwarancji należytej notyfikacji pozwanemu zapadłego przeciwko niemu orzeczenia.

Biorąc przy tym pod uwagę strukturę podmiotową EPU, wypaczeniem wydaje się faworyzowanie podmiotów dochodzących roszczeń masowo poprzez stwarzanie mechanizmów ułatwiających i przyspieszających uzyskanie tytułu egzekucyjnego przy jednoczesnym braku zagwarantowania pozwanym należytego zawiadomienia o toczącym się postępowaniu i zapadłym orzeczeniu.

Niezależnie od braku podstaw do obniżania standardów doręczeń w EPU wskazać należy na dalsze zagrożenia, jakie rodzi unormowanie art. 505³⁴ § 1 k.p.c.

Po pierwsze, osoby fizyczne nie są często świadome skutków procesowych, jakie może rodzić ujawnienie w rejestrze PESEL ich nieaktualnego adresu. Przyjęcie fikcji doręczenia pod adresem ujawnionym w rejestrze PESEL w sytuacji, gdy przepisy Kodeksu wymagają wskazania w pozwie miejsca zamieszkania osoby fizycznej, a w przypadku przedsiębiorców wpisanych do CEiDG – adresu do korespondencji wskazanego w tej ewidencji (art. 126 § 1 pkt 1 i art. 133 § 2¹ k.p.c.) – powoduje w istocie zastąpienie jednej fikcji (doręczenia *per aviso*) drugą – często nie mniej zawodną.

Po drugie, może niejednokrotnie zdarzyć się, że wskazany przez osobę fizyczną drugiej stronie stosunku prawnego adres jest faktycznym adresem zamieszkania, choć jest on inny niż adres ujawniony w rejestrze PESEL. Istnieje duże ryzyko, że obecny kształt art. 505³⁴ § 1 k.p.c. może wręcz zrodzić szkodliwą praktykę wskazywania przez powodów w EPU adresu ujawnionego w rejestrze PESEL zamiast znanego im i wskazanego przez drugą stronę adresu zamieszkania.

W końcu, obecny kształt unormowań z art. 505³⁴ k.p.c. nie gwarantuje również powodom optymalnej efektywności dochodzenia roszczeń w EPU. O ile bowiem w odniesieniu do osób fizycznych nie znajdzie zastosowania fikcja z art. 505³⁴ § 1 zd. 1 k.p.c., powód jest wzywany, aby w terminie wyznaczonym nie dłuższym niż miesiąc usunął przeszkodę w doręczeniu nakazu zapłaty, tj. wskazał adres zamieszkania pozwanego, przy czym wezwanie to nie ulega powtórzeniu (art. 505³⁴ § 1 zd. 2 w zw. z art. 505³⁴ § 2 k.p.c.). O ile wskazany w pozwie adres, pod którym nie udało się pierwotnie doręczyć nakazu, był inny niż ujawniony w rejestrze PESEL, powód w oparciu o wezwanie może w powyższej sytuacji zwrócić się o udostępnienie adresu zamieszkania pozwanego ujawnionego w tym rejestrze. Zakreślona przez ustawodawcę w art. 505³⁴ § 2 k.p.c.

maksymalna długość terminu sądowego (nie dłużej niż miesiąc) nie wydaje się adekwatna (jako zbyt krótka) do terminów ustawowych udostępniania danych z rejestru PESEL (art. 35 k.p.a.). Niezależnie od powyższego jeżeli pozwany nie figuruje w rejestrze PESEL lub w rejestrze tym nie ujawniono adresu zamieszkania pozwanego, powód na ogół nie będzie w stanie usunąć przeszkody w doręczeniu nakazu zapłaty, co doprowadzi do uchylecia przez sąd nakazu z urzędu i umorzenia postępowania. Chociaż umorzenie EPU w powyższej sytuacji nie uniemożliwia powodowi dochodzenia roszczenia, a nawet zachowania w określonych okolicznościach skutków wytoczenia powództwa w EPU (art. 505³⁷ § 2 k.p.c.), to jednak odsuwa udzielenie mu ochrony prawnej w czasie. W postępowaniu zwykłym lub innych niż EPU postępowaniach odrębnych w razie niepodjęcia przez pozwanego odpisu pozwu zrodzi się konieczność zastosowania art. 139¹ k.p.c. i wykorzystania instytucji doręczenia komorniczego, a dopiero następnie w razie bezskuteczności takiego doręczenia możliwość podjęcia przez komornika próby ustalenia adresu pozwanego. Z tej perspektywy wydaje się, że *de lege ferenda* ustawodawca już w EPU powinien stworzyć powodowi możliwość zlecenia komornikowi próby doręczenia i weryfikacji prawidłowości wskazanego adresu, a w razie bezskuteczności takiego doręczenia – ustalania przez komornika adresu zamieszkania pozwanego. *De lege lata* wezwanie, o którym mowa w art. 505³⁴ § 2 k.p.c., nie upoważnia powoda do zwrócenia się do komornika o podjęcie czynności, o których mowa w art. 3 ust. 4 pkt 1–1a u.k.s.

Skutki umorzenia EPU

Pomimo przyjętej w EPU zasady dyskontynuacji, tj. umorzenia postępowania w razie braku podstaw do wydania nakazu zapłaty, niemożności doręczenia nakazu zapłaty pozwanemu w kraju albo skutecznego wniesienia sprzeciwu, ustawodawca zdecydował się na utrzymanie skutków (materialnoprawnych¹⁶ i procesowych) wytoczenia powództwa w EPU przy spełnieniu określonych warunków. Stosownie do art. 505³⁷ § 2 k.p.c. jeżeli w terminie 3 miesięcy od wydania postanowienia o umorzeniu EPU powód wnieśli pozew przeciwko pozwanemu o to samo roszczenie w postępowaniu innym niż EPU, skutki prawne, jakie ustawa wiąże z wytoczeniem powództwa, następują z dniem wniesienia pozwu w EPU.

¹⁶ A. Olaś (*Elektroniczne postępowanie...*, s. 348–349) trafnie zauważa, że unormowanie art. 505³⁷ § 2 k.p.c. w zakresie materialnoprawnych skutków wytoczenia powództwa w istocie nie tyle utrzymuje materialnoprawne skutki wytoczenia powództwa, w tym przerwę biegu terminu przedawnienia (gdyż brak tego unormowania nie uchylałby w przypadku prawomocnego umorzenia postępowania skutków wytoczenia powództwa w EPU), co dyscyplinuje powoda do niezwłocznego podjęcia dalszych działań zmierzających do dochodzenia roszczenia pod rygorem upadku skutków wniesienia powództwa w EPU.

O ile sama przyjęta zasada jest słuszna, o tyle szczegółowe przyjęte w tym zakresie rozwiązania (tj. warunki, od których uzależniono zachowanie skutków wytoczenia powództwa) budzą istotne zastrzeżenia.

W doktrynie słusznie zakwestionowano przyjęcie w art. 505³⁷ § 2 zd. 1 k.p.c. jako początku biegu 3-miesięcznego terminu do wytoczenia powództwa dnia wydania postanowienia o umorzeniu EPU¹⁷. Wadliwość tego rozwiązania ujawnia się w sytuacji kwestionowania przez powoda w drodze zażalenia podstaw do umorzenia postępowania, w szczególności przyjęcia przez sąd braku podstaw do wydania nakazu zapłaty (art. 505³³ k.p.c.) lub skuteczności wniesienia sprzeciwu przez pozwanego (art. 505³⁶ k.p.c.). Może się bowiem zdarzyć, że termin wskazany w art. 505³⁷ § 2 zd. 1 k.p.c. upłynie przed uprawomocnieniem postanowienia o umorzeniu postępowania, co jednocześnie w ostatnim z wymienionych przypadków z uwagi na zawisłość sporu (art. 199 § 1 pkt 2 w zw. 192 pkt 1 k.p.c.) uniemożliwia – do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia w przedmiocie umorzenia postępowania – wytoczenie powództwa o roszczenie zgłoszone uprzednio w EPU. W doktrynie zwrócono również uwagę, że przyjęte unormowanie rodzi ryzyko nadużyć ze strony pozwanych, bowiem złożenie przez pozwanego zażalenia (nie dopuszczalnego z uwagi na brak interesu prawnego) na postanowienie o umorzeniu postępowania może uniemożliwić powodowi wytoczenie powództwa przed upływem terminu wskazanego w powołanym przepisie, a w konsekwencji zachowanie skutków wytoczenia powództwa w EPU¹⁸. Z powyższych względów *de lege ferenda* właściwsze byłoby przyjęcie rozwiązania, według którego termin do wytoczenia powództwa biegnie od dnia uprawomocnienia postanowienia o umorzeniu EPU¹⁹. Obecne unormowanie trudno uznać za zgodne z wymogami prawidło-

¹⁷ S. Cieślak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. I–II, red. T. Zembruski, Warszawa 2020, art. 505³⁷, teza 4; A. Olaś, *Elektroniczne postępowanie...*, s. 350–351.

¹⁸ S. Cieślak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Dochodzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. I–II, red. T. Zembruski, Warszawa 2020, art. 505³⁷, teza 4.

¹⁹ Należy zauważyć, że próbę niwelowania negatywnych konsekwencji omawianego unormowania podjął P. Feliga [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz do art. 1–1217*, red. T. Szancilo, Warszawa 2019, art. 505³⁷, nb. 14. Autor ten przyjmuje, że wbrew literalnemu brzmieniu przepisu 3-miesięczny termin należy obliczać właśnie od dnia uprawomocnienia się postanowienia o umorzeniu postępowania. Wydaje się jednak, że proponowana przez tego autora wykładnia, choć prowadzi do słusznych rozwiązań, to nie jest prawidłowa. Można ponadto wskazać, że w judykaturze na gruncie równie nieszczęśliwego sformułowania użytego w art. 182 § 1 k.p.c., odwołującego się do „daty postanowienia o zawieszeniu postępowania”, utrwał się pogląd, że przewidziany w tym przepisie termin umorzenia postępowania uzależniony jest wyłącznie od daty wydania postanowienia o zawieszeniu postępowania, przy czym irrelevantna jest okoliczność, czy postanowienie o zawieszeniu postępowania było prawomocne, a nawet czy w ogóle zostało doręczone stronie. Tak m.in.: postanowienie SN z dnia 27 sierpnia 2015 r., sygn. III CSK 171/15, Lex nr 1801542. Podobnie: postanowienie SN z dnia 21 września 2017 r., sygn. IPZ 9/17, Lex nr 2400311.

wej legislacji wynikającymi ze standardów demokratycznego państwa prawnego oraz za odpowiadające wymogom rzetelności proceduralnej, której nieodłącznymi elementami są m.in. transparentność i przewidywalność postępowania²⁰.

Utrzymanie skutków wytoczenia powództwa w EPU uzależnione zostało nie tylko od zachowania terminu wskazanego w art. 505³⁷ § 2 k.p.c., lecz także od wytoczenia powództwa w innym postępowaniu niż EPU. *Ratio legis* tego unormowania jest zapobieganie nadużywania EPU w celu przerywania terminu przedawnienia. Wydaje się jednak, że przyjęte rozwiązanie i wynikające z niego ograniczenie w możliwości utrzymania skutków wytoczenia powództwa nie jest adekwatne do wskazanego celu, szczególnie jeżeli weźmie się pod uwagę obecne unormowania art. 505³⁴ § 1 k.p.c. oraz trudności, jakie może napotkać powód w ustaleniu adresu pozwanego (m.in. z uwagi na zauważony wyżej brak możliwości skorzystania na tym etapie z pomocy komornika). W sytuacji, w której powodowi uda się ustalić adres pozwanego już po upływie terminu wyznaczonego zgodnie z art. 505³⁴ § 2 k.p.c. i umorzeniu EPU, obecne unormowania art. 505³⁷ § 1 i 2 k.p.c. niejako wymuszają wytaczanie powództwa poza EPU. Takie rozwiązanie nie służy przyspieszeniu dochodzenia roszczeń i odciążeniu wymiaru sprawiedliwości. Wystarczającym instrumentem zapobiegania opisanym nadużyciom EPU jako instytucji służącej wyłącznie do przerywania w nieskończoność biegu terminu przedawnienia byłoby zastrzeżenie, że art. 505³⁷ § 2 k.p.c. nie stosuje się w razie ponownego umorzenia EPU.

Umorzenie EPU a orzeczenie o kosztach procesu

W doktrynie słusznie poddano krytyce unormowania dotyczące zasad ponoszenia kosztów procesu w EPU. W szczególności zwrócono już w literaturze uwagę na kwestię braku stosownych unormowań przewidujących wyraźnie możliwość domagania się przez pozwanego zwrotu kosztów procesu w razie cofnięcia pozwu czy też odzyskania przez powoda zwrotu kosztów procesu w wypadku umorzenia EPU na skutek cofnięcia pozwu z powodu zaspokojenia roszczenia przez pozwanego po wytoczeniu powództwa²¹, jak również w razie spełnienia świadczenia przez pozwanego po wniesieniu sprzeciwu i umorzeniu postępowania, lecz przed wytoczeniem powództwa poza EPU²².

²⁰ Zob. na ten temat: A. Łazarska, *Rzetelny proces...*, s. 327 i n. oraz s. 510 i n.

²¹ Krytycznie w tym zakresie wypowiedzieli się: P. Feliga [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz do art. 1–1217*, red. T. Szancilo, Warszawa 2019, art. 505³⁷, Nb. 11; A. Olaś, *Elektroniczne postępowanie...*, s. 345–347. A. Olaś opowiada się przy tym za stosowaniem prokonstytucyjnej i prokonwencyjnej wykładni przepisu i uznaje za dopuszczalne na zasadzie wyjątku w przypadku cofnięcia pozwu na skutek zaspokojenia roszczenia po wytoczeniu powództwa zasądzenie na rzecz powoda zwrotu kosztów procesu w postanowieniu o umorzeniu EPU albo w postanowieniu o uzupełnieniu tego postanowienia.

²² P. Feliga [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz do art. 1–1217*, red. T. Szancilo, Warszawa 2019, art. 505³⁷, Nb. 17.

Do tych krytycznych uwag można dodać kolejne.

Unormowanie art. 505³⁷ § 1 i 2 zd. 2 k.p.c. jest również niespójne systemowo z innymi rozwiązaniami dotyczącymi kosztów procesu w analogicznych sytuacjach.

Wskazać należy, że w razie umorzenia EPU na skutek wniesienia sprzeciwu przez pozwanego, jeżeli powód nie zdecyduje się wytoczyć powództwa poza EPU lub uczyni to w terminie późniejszym niż wskazany w tym przepisie, pozwany nie ma możliwości odzyskania kosztów procesu poniesionych w EPU²³. Trudno znaleźć uzasadnienie dla takiego rozwiązania.

Prowadzi ono również do nieuzasadnionego, nieproporcjonalnego ograniczenia praw majątkowych pozwanego i zamknięcia mu drogi do uzyskania w tym zakresie ochrony sądowej. Jednocześnie rozwiązanie to narusza zasadę równości w zakresie, w jakim uzależnia prawo pozwanego do uzyskania zwrotu kosztów procesu od okoliczności zależnych wyłącznie od woli powoda.

W istocie sytuacja taka nie różni się od odstąpienia przez powoda od dochodzenia roszczenia czy to w postaci cofnięcia pozwu (art. 203 k.p.c.), czy to w postaci złożenia żądania zakończenia europejskiego postępowania nakazowego na wypadek wniesienia sprzeciwu (art. 505¹⁹ § 4 k.p.c.). *De lege ferenda* należy postulować, aby w opisanej sytuacji pozwany miał możliwość uzyskania zwrotu kosztów procesu poniesionych w EPU.

Podsumowanie

Należy zaaprobować dążenie ustawodawcy do usprawnienia EPU. Niestety analiza konkretnych rozwiązań wprowadzonych nowelizacją z 4 lipca 2019 r. prowadzi do wniosku, że ustawodawca, dążąc do słusznego celu, jakim jest większa efektywność postępowania, wprowadził unormowania (art. 505³⁴ § 1 i 2 oraz art. 505³⁷ § 1 i 2 k.p.c.), które chociaż pozwalają osiągnąć zamierzony cel, to czynią to kosztem arbitralnych ograniczeń prawa do sądu, zasady równości oraz praw majątkowych stron.

Brak jest uzasadnienia dla uznawania za skuteczne na gruncie EPU doręczenia *per aviso* pozwanemu pozwu wraz z nakazem zapłaty pod adres ujawniony w bazie PESEL, a statuowania dalej idących obostrzeń w postępowaniu zwykłym (a także odpowiednio w „zwykłym” postępowaniu upominawczym). Jeżeli ustawodawca za wystarczające z punktu widzenia minimalnych gwarancji procesowych pozwanego uznał doręczenie *per aviso* na adres ujawniony w ewidencji PESEL, winien był rozwiązanie takie wprowadzić w postępowaniu zwykłym. Jeżeli nie, to sam charakter i przedmiot EPU nie uzasadnia wskazanej odrębności. Zatem należy uznać ją za arbitralne ograniczenie prawa do rzetelnego postępowania. Kształt rozwiązania

²³ Należy zauważyć, że chociaż samo wniesienie sprzeciwu w EPU nie wiąże się z obowiązkiem uiszczenia opłaty sądowej, pozwany może ponieść koszty związane z ustanowieniem pełnomocnika.

przyjętego w art. 505³⁴ § 1 i 2 k.p.c. należy uznać za wadliwy również z punktu widzenia zasad prakseologii. Należy zauważyć, że o ile zastosowania nie znajdzie art. 505³⁴ § 1 zd. 1 *in fine* k.p.c. (w szczególności adres pozwanego nie został ujawniony w ewidencji PESEL), powód w toku EPU nie ma podstaw zlecić komornikowi czynności, o których mowa w art. 3 ust. 4 pkt 1–1a u.k.s., co w sposób nieuzasadniony odsuwa w czasie możliwość uzyskania efektywnej ochrony prawnej i rodzi konieczność inicjowania kolejnego postępowania po umorzeniu EPU.

Za zupełnie arbitralne ograniczenie prawa do sądu (w aspekcie rzetelności proceduralnej) należy też uznać unormowania art. 505³⁷ § 1 i 2 k.p.c. w zakresie, w jakim:

- wyznaczony w przepisie 3-miesięczny termin biegnie od dnia wydania postanowienia o umorzeniu,
- przepis ten w każdej sytuacji uzależnia możliwość utrzymania skutków wytoczenia powództwa w EPU (w tym uzyskania zwrotu kosztów procesu poniesionych w EPU) od zainicjowania postępowania innego niż EPU (w szczególności, gdyby okazało się, że powód po umorzeniu postępowania zdołał ustalić aktualny adres dłużnika),
- przepis ten przewiduje odmienne zasady ponoszenia kosztów procesu w stosunku do unormowań przewidzianych w art. 505¹⁹ k.p.c. także w sytuacjach w dużej mierze analogicznych,
- uzależnia prawo pozwanego do odzyskania kosztów procesu związanych z wniesieniem sprzeciwu (np. wynagrodzenia profesjonalnego pełnomocnika) od okoliczności niezależnych od pozwanego (czasu złożenia pozwu poza EPU przez powoda),
- uniemożliwia powodowi odzyskanie kosztów procesu w razie cofnięcia pozwu w sytuacji spełnienia świadczenia w toku procesu lub w razie spełnienia świadczenia przez pozwanego po wniesieniu sprzeciwu i umorzeniu EPU, lecz przed wytoczeniem powództwa poza EPU.

Bibliografia

- Cieślak S. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Docho-dzenie roszczeń w postępowaniu grupowym. Przepisy przejściowe. Komentarz do zmian*, t. I–II, red. T. Zembrzusi, Warszawa 2020.
- Cieślak S., *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 7.
- Cieślak S., *Powiązania wewnętrznyssystemowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013.
- Feliga P. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. I: *Komentarz do art. 1–1217*, T. Szancilo, War-szawa 2019.
- Flejszar R. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. IB: *Komentarz do art. 425–729*, red. A. Góra-Błaszczkowska, Warszawa 2020.
- Goździaszek Ł., *Roszczenia pieniężne* [w:] *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Warszawa 2014, <https://sip.lex.pl/#/monograph/369312590/239845?keyword=Elektroniczne%20post%C4%99powanie%20upominawcze&tochHit=1&cm=SREST>.

- Knoppek K., *Postępowanie upominawcze de lege ferenda* [w:] *Aurea praxis. Aurea theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, t. I, red. J. Gudowski, K. Weitz, Warszawa 2011, <https://sip.lex.pl/#/monograph/369258057/364316?keyword=%C5%82atwo&tocHit=1&cm=SFIRST>.
- Łazarska A., *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012.
- Mendrek A., *Umorzenie procesu zawieszonoego w związku z niemożnością doręczenia odpisu pozwu*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego, Seria Prawnicza” 2020, nr 29.
- Olaś A., *Elektroniczne postępowanie upominawcze po zmianach na mocy nowelizacji z 4.7.2019 r.* [w:] *Nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 4.7.2019 r. w praktyce*, red. K. Flaga-Gieruszyńska, R. Flejszar, M. Malczyk, Warszawa 2020.
- Widło J., *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Warszawa 2010.

Streszczenie

Odmienny standard ochrony prawnej udzielanej w postępowaniach odrębnych, w tym wypadku w postępowaniu przyspieszonym, do jakiego należy zaliczyć elektroniczne postępowanie upominawcze (EPU), może i powinien być uzasadniony charakterem lub przedmiotem danego postępowania. Jednak wprowadzane w postępowaniach odrębnych unormowania *lex specialis* w stosunku do rozwiązań postępowania zwykłego nie mogą prowadzić do arbitralnych ograniczeń prawa do sądu. EPU w kształcie nadanym mu nowelizacją z 4 lipca 2019 r. w dużej mierze sprowadzone zostało do *sui generis* procedury sądowego wezwania do zapłaty pozwalającego na dochodzenie bezspornych roszczeń pieniężnych. Jest ono przy tym nadal drogą uzyskania tytułu egzekucyjnego. Z tej perspektywy jako niezajdujące uzasadnienia należy ocenić wprowadzone przez ustawodawcę odmiennie standardy w zakresie unormowań art. 505³⁴ § 1 i 2 oraz art. 505³⁷ § 1 i 2 k.p.c. Artykuł poświęcono analizie ww. unormowań i ocenie, czy charakter lub przedmiot EPU uzasadnia przewidziane w nich odrębności.

Słowa kluczowe: elektroniczne postępowanie upominawcze, doręczenia *per aviso*

DIFFERENT STANDARD OF LEGAL PROTECTION IN ELECTRONIC WRIT PROCEEDINGS – JUSTIFIED NEED OR THE LEGISLATOR’S ARBITRARINESS?

Summary

A different standard of legal protection granted in accelerated proceedings, which includes electronic writ proceedings (EWP), may and should be justified by the nature or subject of a given procedure. However, the separate *lex specialis* provisions introduced in the proceedings as compared to the solutions of ordinary proceedings may not lead to arbitrary limitations of the right to a court. The EWP, in the form given to it by the amendment of 4 July 2019, has largely been reduced to a *sui generis* court order for payment procedure, allowing for the pursuit of undisputed pecuniary claims. At the same time, it is still a way to obtain an enforceable title. From this perspective, the different standards introduced by the legislator resulting from the provisions of Art. 505³⁴ § 1 and 2 and art. 505³⁷ § 1 and 2 of the Code of Civil Procedure. The article is devoted to the analysis of the above-mentioned regulations and assessing whether the nature or subject of EWP justifies the differences provided for therein.

Keywords: electronic writ of payment procedure, delivery *per aviso*